

Mediakieltäytyjät – tutkimus sosiaalisen median ei-käyttäjien osallisuudesta ja toimijuudesta julkisuuksissa

Loppuraportti 19.2.2025

Myöntövuosi: 2021

Myönnetty summa: 120 000

Hanke alkoi: 1.7.2022

Hanke loppui 1.4.24

Hankkeen sivusto: [Mediakieltäytyjät – tutkimus somen ei-käyttäjien osallisuudesta ja toimijuudesta julkisuuksissa | Jyväskylän yliopisto \(jyu.fi\)](#)

Vastuuhenkilö: Hankkeen johtaja, apulaisprofessori Karoliina Talvitie-Lamberg, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Hankkeen muu henkilöstö: tutkijatohtori Leena Ripatti-Torniainen, projektitutkija Sanna Valtonen, tutkimusavustaja Johannes Kotkavirta, tutkimusavustaja Roosa Kontiokari, journalistinen asiantuntija Reetta Rätty, toimittaja Outi Ahola

Tiivistelmä:

Tutkimus on selvittänyt nousevaa mutta vielä hankkeen rahoituksen alkaessa julkisessa digitalisaatiokeskustelussa erittäin heikosti tunnistettua ilmiötä: vapaaehtoista sosiaalisen median ja verkkoyhteisöjen ulkopuolelle asettumista.

Tavoite:

Kokemus kuulumisesta ja jossain määrin yhteisestä jaetusta todellisuudesta on demokraattisen yhteiskunnallisen elämän perusedellytyksiä. Tutkimuksessa haluttiin selvittää, missä määrin on mahdollista solmia kokonaan sosiaalisen median ulkopuolelta yhteys sellaisiin julkisuuksiin, joissa merkityksiä voidaan viestiä ja jakaa, yhteiskunnassa toisilleen tuntemattomien kesken. Halusimme näin ymmärtää somen ei-käyttäjien, ns. mediakieltäytyjien kokemusta osallisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Halusimme kerätä ja analysoida sosiaalisen median ei-käyttäjien omia kertomuksia neljässä hyvin erilaisessa ryhmässä, etuoikeutetuista huippujohtajista paperittomiin maahanmuuttajiin, kokeneista journalisteista opintojaan tekeviin nuoriin. Näistä ryhmistä kerättiin laadulliset mediapäiväkirja- ja teemahaastatteluaineistot. Aineistot analysoitiin CUDA (cultural discourse analysis) ja SA (situational analysis) -menetelmien avulla. Analysoimme yksilötason kertomuksista osallisuuden yksilöllisiä, sosiaalisia, materiaalisia ja rakenteellisia esteitä ja toisaalta mahdollistajia, suomalaisessa yhteiskunnallisessa todellisuudessa.

Tavoite saavutettiin (asteikolla 1–5; 1=huonosti, 5=erinomaisesti): 5

Hankkeen tavoite saavutettiin erinomaisesti. Hankkeen ensimmäinen kausi toteutettiin HSS-rahoituksen turvin ja sen jälkeen olemme edistäneet tutkimushanketta alkuperäistä projekti- ja

aikataulusuunnitelmaamme seuraten. Keräsimme aineistot mainituissa neljässä ryhmässä. Hankkeen tutkimusta raportoivia tieteellisiä vertaisarvioituja artikkeleita on julkaistu alan johtavissa lehdissä, lisäksi artikkeleita on jo hyväksytty julkaistavaksi ja osa on vertaisarvioinnissa. HSS:n turvaama työskentelykausi päättyi vuoden 2024 alkupuoliskolla. Samalla käynnistyi hankkeen toinen vaihe, alkuperäisen suunnitelman mukaan.

Keskeiset tulokset:

Tuloksemme näyttävät osin vahvistavan aiempia digitaalisen irrottautumisen ja julkisuuden tutkimuksen piirissä tehtyjä havaintoja mutta tuloksemme avaavat myös merkittäviä uusia näkökulmia. Empiiriseen aineistoon pohjaavat tuloksemme vahvistavat aiemman tutkimuksen olettamaa kytkestä sosiaalisesta mediasta kieltäytymisen ja yhteiskunnallisen ja ammatillisen aseman välillä. Analysoitujen aineistojen kautta piiryy kuva somekieltäytymisestä vakiintuneen yhteiskunnallisen aseman ja osallisuuden suomena privilegiona, mikä tulee erityisesti esille yliopistojohtajien aineistossa. Toisaalta esimerkiksi journalistien aineistossa somesta irrottautuminen näyttäytyy monin verroin haastavampana, sillä journalistiseen professioniin näyttää kytkeytyvän voimakas ennako-oletus someläsnäolosta niin journalististen sisältöjen tavoitettavuuden, uutisaiheiden löytämisen kuin yleisösuhteenkin näkökulmista. Nuorten aikuisten aineistossa irrottautuminen nähtiin yksilöllisenä tekona eivätkä irrottautumisen esteet tulleet yhtä spesifisti esille kuin journalistien aineistossa. Nuorten aikuisten aineistossa sen sijaan someirrottautuminen madalsi halua ja kykyä osallistua ylipäänsä julkiseen elämään, samoin kuin paperittomien maahanmuuttajien ryhmässäkin. Tutkimuksemme tuo aiempaan sosiaalisen median ei-käytön ja digitaalisen osallisuuden tutkimukseen näin uutta empiriaan perustuvaa ymmärrystä sosiaalisista ja rakenteellisista tekijöistä kieltäytymisen taustalla. Vaikka someirrottautuminen saatetaan tehdä yksilötasolla oman digitaalisen hyvinvoinnin lisäämiseksi, kytkeytyy irrottautuminen kiinteästi yksilön yhteiskunnalliseen asemaan ja esimerkiksi kykyyn hyödyntää olemassa olevia sosiaalisia verkostoja, somen ulkopuolella. Somen käytöstä kieltäytymisenä ilmenevä toimijuus ei näyttäisi tulostemme perusteella olevan kaikkien ulottuvilla, vaan mahdollinen digitaalisen epätasa-arvon uusi muoto. Tutkimushankkeemme tulokset ovat näin merkittävä keskustelunavaus yhteiskunnallisten julkisuuksien arvioinnille. Tuloksemme viittaavat sekä julkisuudet ohittavaan suoraan vaikuttamiseen instituutioiden välillä että somen ulkopuolella vallitsevaan julkisuuden tyhjiöön.

Näitä tutkimushankkeemme keskeisiä tuloksia on esitelty laajasti: tieteellisissä julkaisuissa ja tieteellisissä konferensseissa, yleistajuisen julkaisutoiminnan keinoin, tutkimustyöpajoissa ja seminaareissa. Hankkeen tuloksista on viestitty aktiivisesti myös journalismin ja viestinnän alan opiskelijoille, mm. opetus ja tutkielmaohjauksen yhteydessä. Hankkeen jäsenten aktiivinen toiminta erilaisissa osallisuuteen ja mediatoimijuuteen liittyvissä asiantuntijaverkostoissa on niin ikään ollut oleellisen tärkeä osa tutkimustyötämme. Hankkeemme onkin onnistunut avaamaan digitaalisen irrottautumisen tutkimukseen ja siitä käytävään julkiseen keskusteluun uusia näkökulmia. Hankkeen ensimmäisen kauden aikana loimme myös tärkeitä yhteyksiä samoja teemoja tarkastelevien kansainvälisten tutkijoiden kanssa ja pohjustimme näin tutkimusyhteistyötä jatkotutkimukselle.

Tieteelliset julkaisut:

Talvitie-Lamberg, K., Lehtinen, V., & Valtonen, S. (2024). Tactics of invisibility: How people in vulnerable positions make datafied everyday life livable. *New Media & Society*, 26(9), 5445-5465. <https://doi.org/10.1177/14614448221136077>

Mertala, P, Sulkunen S, Talvitie-Lamberg K (2023). Lue tai tule luetuksi – artikkeli kirjaan Lukemisen äärellä: tutkimusnäkökulmia lukemisen merkityksiin, tapoihin ja opetukseen, *Gaudeamus*.

Ojala, M., & Ripatti-Torniainen, L. (2024). Where is the public of ‘networked publics’? A critical analysis of the theoretical limitations of online publics research. *European Journal of Communication*, 39(2), 145-160. <https://doi.org/10.1177/02673231231210207>

Talvitie-Lamberg K, Ripatti-Torniainen L, Valtonen S. ”Media refusers and datafied inequalities: belongings of social media non-users in the public spheres. *Media & Communication*, Geomedia special issue, conditionally accepted.

Ripatti-Torniainen, Talvitie-Lamberg, K. *Digital disconnection in the context of institutional privilege: High-profile university leaders in Finland*. *Social Media & Society*, vertaisarvioinnissa.

Esitelmät tieteellisissä konferensseissa

Talvitie-Lamberg, K, Ripatti-Torniainen, L, Valtonen, S (2024). ”Digital disconnection and belonging; the privilege of opting out?”, Symposia, Imagining Possible Futures - Multidisciplinary engagements with access, agency and participation 17.6.2024, International Conference, Jyväskylä, Finland. <https://www.jyu.fi/sites/default/files/2024-05/IPF%202024%20Abstracts.pdf>

Talvitie-Lamberg, Ripatti-Torniainen, Valtonen S (2024). Digital disconnection and mediarefusers, Lead of the closing panel, Median ja Viestinnän tutkimuksen päivät (Days of Media and Communication Research), 12-13.4.24, Tampere

Ripatti-Torniainen, L, Talvitie-Lamberg, K, (2023): Learning to understand the refusal to use social media IAMCR, Lyon, France

Talvitie-Lamberg, K, Ripatti-Torniainen, L, Valtonen, S. (2023): Mediarefusers and geographies of hope: Digital Geographies of Hope, Tampere 20. – 22. 9. 2023

Talvitie-Lamberg, K (2023). Geomedia technologies between surveillance and survival. Lead of the session, Digital Geographies of Hope, 20-22. 9. 2023 Tampere

Talvitie-Lamberg, K, Soronen, A. Vulnerability as a resource for sense-making and participation in datafied environments, ICA, International Communication Association, Toronto 25-29.5.2023

Talvitie-Lamberg, K, Ripatti-Torniainen L. Media refusers: the participation and agency of social media non-users in the public realm. Preconference on Digital Disconnection, ICA, International Communication Association, Toronto 25-29.5.2023

Talvitie-Lamberg, K, Lehtinen, V, Valtonen, S (2022): Tactics of invisibility. Ecrea 2022 (European Communication Conference) Aarhus, Denmark 19-22.10.2022.

Talvitie-Lamberg, K (2022): “Your LinkedIn profile is at sleep”. Multiliteracies and datafied vulnerabilities in everyday among unemployed people. ALAPP 2022 (International and Interdisciplinary Conference on Applied Linguistics and Professional Practice), Jyväskylä, 15-17.9.2022.

Iikkanen P, Sulkunen S, Talvitie-Lamberg, K (2022). Towards professional practices, Lead of the session, ALAPP 2022, (International and Interdisciplinary Conference on Applied Linguistics and Professional Practice), Jyväskylä.

Talvitie-Lamberg, K (2022): Datapiiloutujat. MeVi, Median ja Viestinnän tutkimuksen päivät, MeVi, (Hiders from data, Days of Media and Communication Research) Turku, 22-23.4.2022.

Muut esitykset, luennot tai koulutukset - YVV

Karoliina Talvitie-Lamberg: Jyväskylän Kesä -festivaali 2023, puheohjelma: Meemit toivon työkaluina, puheenjohtajuus ja ohjelman suunnittelu, 8.7.23, Jyväskylä.

Mediakieltäytyjät - somen käyttämättömyys, pakko vai etuoikeus? Hankkeen päätösseminaari, 10.4.24 Median museo, Helsinki.

Leena Ripatti-Torniainen: Julkisuustutkijoiden tapaaminen 12.1.2023, Tampereen yliopisto, Tampere.

Karoliina Talvitie-Lamberg: Yhteiskunta, tutkimus ja tiede. Digitaalisen osallisuuden katvealueita; Mediakieltäytyjät ja sosiaalisen median ei-käyttäjät; Yritys- ja sidosryhmäpäivät, Jyväskylän yliopisto, 2.11.23, Jyväskylä.

Leena Ripatti-Torniainen: Sosiaalisen median käyttämättömyys - yhteiskunnan ääri-ilmiöstä arki-ilmiöksi? Yritys- ja sidosryhmäpäivät, Jyväskylän yliopisto, 2.11.23, Jyväskylä.

Leena-Ripatti-Torniainen & Karoliina Talvitie-Lamberg: Mediakieltäytyjät ja sosiaalisen median ei-käyttäjät; Yritys- ja sidosryhmäpäivät, posterit, Jyväskylän yliopisto, 2.11.23, Jyväskylä.

Sanna Valtonen ja Reetta Rätty: Strategisen neuvoston DECA-hankkeen pyöreän pöydän keskustelu median moniäänisyydestä. Helsingin yliopisto, 14.11.2023, Helsinki.

Valmistuneet (ja valmistumassa olevat) opinnäytetyöt

Routasuo, E. (2022). Sosiaalisen median ei-käyttäjät uutisten välttelijöinä. Journalistiikan pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/82414>).

Kotkavirta, J. (journalistiikan pro gradu -tutkielma, valmistumassa). Mediassa ilman sosiaalista mediaa – toimittajat sosiaalisen median ei-käyttäjinä.

Medianäkyvyys, blogitekstit ja muu yleistajuinen julkaisutoiminta - YVV

Medianäkyvyys:

Hanke on saavuttanut monipuolista medianäkyvyyttä, alla tärkeimmät listattuna:

Älykännykättä (Without Smartphone)/ Ilmar Grünthal ei ole juuri koskaan omistanut älypuhelinia. 17.10.2024, Jylkkäri – Jyväskylän ylioppilaslehti, <https://www.jylkkari.fi/2024/11/ilmar-grunthal-ei-ole-juuri-koskaan-omistanut-alypuhelinta/>

Hei Hei Aikasyöppö (Bye-bye Time Eater). 26.6.2024, Henki ja Elämä, <https://view.taiqa.com/botniaprint/henki-ja-elama-2024-nro-6#/page=8>

Somettomat (Social media abstainers). 23.6.2024, Helsingin Sanomat, <https://www.hs.fi/feature/art-2000010212693.html>

Elämä ilman sosiaalista mediaa – vapaus vai sosiaalinen unohtus? (Life without social media - freedom or social oblivion) 22.4.24, Kulttuuriykkönen, Yle Radio 1, <https://arena.yle.fi/podcastit/1-68341707>

Somettomat – somen ulkopuolelle jättäytyminen koetaan niin oikeutena kuin osattomuutena. 17.5.2024, Tiedetoimittaja – Suomen tiedetoimittajain liiton julkaisu, <https://www.tiedetoimittajat.fi/somettomat-somen-ulkopuolelle-jattaytyminen-koetaan-niin-oikeutena-kuin-osattomuutena/>

Tuttava luuli, että Veera on kuollut – todellisuudessa Veera oli vain tehnyt ratkaisun, jota saatetaan nykyään pitää radikaalina (An acquaintance thought Veera was dead - in reality, Veera had just made a decision which could be considered as radical) 6.4.24. Ilta-Sanomat, <https://www.is.fi/menaiset/ilmiot/art-2000010264779.html>

Elätkö sosiaalisen median ulkopuolella? Saatat kuulua voittajiin (Do you live outside social media? You might be one of the winners) 18.3.2024 Image, <https://www.apu.fi/artikkelit/ilman-sosiaalista-mediaa-johtaja-parjaa-hyvin-maahanmuuttaja-ei>

Jonne Melantien viimeinen Instagram-päivitys oli oman tyttären syntymä – Raahelaismies päätti, ettei halua olla somettava vanhempi (Jonne Melantie's Instagram post was about his daughter's birth - The man from Raahel region decided that he doesn't want to be social media-active parent) 29.11.23 Kaleva, <https://www.kaleva.fi/jonne-melantien-viimeinen-instagram-paivitys-oli-o/6078103>

Suhtautuminen sosiaalista mediaa kohtaan on muuttunut – moni näkee somettomuuden hyvinvointia lisäävänä tekijänä (Attitudes toward social media use have changed - many people see social media abstinence as a means of increasing well-being), 28.11.23 Raahen seutu, <https://www.raahenseutu.fi/suhtautuminen-sosiaalista-mediaa-kohtaan-on-muuttu/6078103>

”Kaikki eivät jaksava vauhottaa” (Not everyone has the energy to make a fuss) 7.6.2023 Ilta-Sanomat, <https://www.is.fi/hyvaolo/art-2000009624724.html>

Mitään ei muka saa sanoa, mutta osa karttaa somea juuri kiihkoilun takia (You're not supposed to say anything, but some people avoid social media precisely because of the bigotry), Keski-suomalainen, 19.4.2023 <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/5868256>

”Ääripäiden taistelut saavat jättämään somen” (The battles of the extremists are making me leave the social media) 17.5.2023 / Länsiväylä/Helsingin Uutiset, <https://www.helsinginuutiset.fi/teemat/5877763>

Bloginäkyvyys:

Omassa blogissamme olemme keskustelleet yleiskielisesti hankkeen suunnittelua ohjanneista tutkimuksellisista lähtökohdista ja tutkimustyön etenemisestä:

“Mediakieltäytyjät: ääri-ilmioista arki-ilmioiksi?” (Leena Ripatti-Torniainen & Karoliina Talvitie-Lamberg):

<https://www.jyu.fi/fi/blogikirjoitus/mediakieltaytyjat-aari-ilmioista-arki-ilmioiksi>

”Pelkään, että joku kuitenkin tunnistaa minut” (Sanna Valtonen):

<https://www.jyu.fi/fi/blogikirjoitus/pelkaan-etta-joku-kuitenkin-tunnistaa-minut>

“Somen käytön ja käyttämättömyyden jännite on uutta arkea” (Leena Ripatti-Torniainen & Karoliina Talvitie-Lamberg):

<https://www.jyu.fi/fi/blogikirjoitus/somen-kayton-ja-kayttamattomyyden-jannite-on-uutta-arkea>

Hankkeen kotisivu: [Mediakieltäytyjät – tutkimus somen ei-käyttäjien osallisuudesta ja toimijuudesta julkaisuissa | Jyväskylän yliopisto \(jyu.fi\)](#)

Muu yleistajuinen julkaisutoiminta:

Muita yleistajuisia julkaisuja hankkeen teemoihin liittyen on julkaistu esimerkiksi seuraavasti:

Valtonen, Sanna: Venyvät rajakäytännöt ja hidas väkivalta. *Haaste 3/2023* (20.9.2023): <https://rikoksentorjunta.fi/-/3-23-haaste-venyvat-rajakaytannot-ja-hidas-vakivalta>

Medianäkyvyys osana tutkimusta ja yhteiskunnallista vuorovaikutusta

Hankkeen yhtenä keskeisenä tavoitteena oli avata somekieltäytymisen ilmiötä laajempaan julkiseen keskusteluun. Tähän pyrimme journalistisen intervention avulla, yhdistämällä tutkimus- ja disseminaatiotyöskentelyä. Keskeisenä osana journalistisen intervention onnistumista oli työryhmän kokoonpano. Työryhmän jäsen, journalismin asiantuntija Reetta Rätty on osallistunut hankkeen keskusteluihin säännöllisesti ja tutkimuskeskusteluissa nousseita näkökulmia on hänen osallistumisensa ansiosta siirtynyt journalismin alalla käytävään keskusteluun. Tämä puolestaan on johtanut journalistien ja hankkeen tutkijoiden väliseen vilkkaaseen yhteydenpitoon ja haastatteluihin. Hankkeen aikana Rätty vieraili myös toimituksissa ja kertoi hankkeesta (mm. Helsingin Sanomat, Suomen Kuvalehti ja Ylen uutis- ja ajankohtaistoimitus). Hankkeen teemoja on käsitelty myös nuorten toimittajien kanssa Rädyn ohjaamalla Nuorten toimittajien kisällikursseilla. Ilmiön ympärillä käytävän keskustelun aktivoiminen auttoi samalla meitä laajentamaan aineistomme osallistujapohjaa.

Hankkeessa syntyneet tutkimusaineistot:

Keräsimme laadulliset mediapäiväkirja- ja teemahaastatteluaineistot. Keväällä 2023 valmistuivat yliopistojohtajien (N=19) sekä paperittomien ja oleskelulupaa odottavien (N=14) aineistot. Syksyllä 2023 koottiin nuorten aikuisten (N=17) aineisto. Haastavimmaksi osoittautui journalistiaineiston (N=13) kokoaminen. Havaitsimme, että somen ulkopuolelle jättäytyneillä journalisteilla on korkea kynnys keskustella asiasta, siksi journalistiaineiston kartuttamista jatkettiin aktiivisesti vuoden 2024 alkupuolelle. Käytössämme on lisäksi ollut Suomen Akatemian rahoittamassa IDA-hankkeessa kerätty työttömien aineisto (N=30), hankeyhteistyö oli kuvattu tutkimussuunnitelmaamme. Kokonaisuudessaan aineisto on osoittautunut erittäin rikkaaksi. Sekä yksittäisten aineistojen analyysit että niiden keskinäinen vertailu ovat tuottaneet merkittävää uutta tietoa suomalaisen yhteiskunnan julkisuuksista, julkisuuden katvealueista ja osallisuudesta. Analyysit ovat jatkuneet myös hankkeen HSS rahoituskauden jälkeen ja jatkamme hankkeen aineistojen analyyssejä edelleen jatkotutkimuksessamme.